

LENA NORBERG:

Den stillsamma revolutionen

Lektorn vid Journalisthögskolan i Stockholm Lena Norberg har granskat TCO-pressen. Hon konstaterar att en stillsam revolution ägt rum genom att tidningarna professionaliserats och redaktörerna numera har en självständigare ställning gentemot vederbörande fackorganisation än tidigare. Att realisera redaktionernas ambitioner är dock ett stort problem. Bevakningsområdena är vida och resurserna begränsade.

Fackförbundspressen har länge varit den förbisedda pressen. Den har diskuterats mindre än dagspressen, citerats mindre, utretts mindre. Och allra mest anonyma har tidningarna inom TCO-familjen varit; lite präktiga, ganska så tråkiga och utan LO-tidningarnas extra ambitioner som folkbildare och kulturorgan.

Men nu har det börjat röra sig på redaktionerna. En allt större andel av medarbetarna är utbildade journalister, inte längre personer som främst gjort karriären inom organisationen. Och parallellt med att redaktionerna blivit mer professionella har en mycket stillsam revolution spritt sig från tidskrift till tidskrift. Redaktionerna har krävt – och fått – en större frihet i förhållande till sina förbundsledningar.

Revolutionens konkreta resultat är att befattningen som ansvarig utgivare gått från någon förbundsfunctionär till redaktionsledningen. Detta är helt i linje med journalistförbundets officiella policy, som slår fast att någon som aktivt deltar i det redaktionella arbetet också skall vara ansvarig utgivare.

I allmänhet har förändringen beslutats utan större vändor, antingen av kongress eller förbundsstyrelse. Men inom Försäkringstjänstemannaförbundet togs beslutet efter debatt av en kongressmotion, där motionären vill flytta utgivaruppdraget från en ombudsman till förbundsordföranden. Under debatten vreds emellertid diskussionen så att utgivarskapet till sist hamnade hos redaktören, mot förbundsstyrelsens rekommendation.

Självständigare redaktörer

Nu kan man givetvis diskutera om frågan egentligen är så viktig, eller om den mest är en formalitet. Visserligen uppger flera av de nya chefredaktörerna att de flera gånger avslagit propåer från förbundsledningarna med hänvisning till sitt utgivaransvar. Men i det vardagliga arbetet på tidningarna tycks i allmänhet goda kontakter och få konflikter vara regel.

På sikt bör emellertid självständighetsmarkeringarna vara viktiga för organisationsredaktörernas anseende inom den egna kåren. Medlemmarna inom den sk "fackliga journalistklubben" har – liksom sina kolleger i personaltidningsklubben – i viss mån setts över axeln av sina kolleger inom dagspressen. Inom journalistkåren i stort har man under senare år diskuterat kårens "professionisering". I detta begrepp har man velat lägga in

- att yrkesutövarna skall ha en god utbildning
- att de skall känna ansvar gentemot läsare och samhälle
- att det skall finnas allmänt omfattade etiska regler och normer för god journalistik, och
- att yrkesutövarna skall var självständiga gentemot ägar- och andra partsintressen.

Nu måste naturligtvis "självständighet" alltid ha olika innebörd för journalister på t ex DN och på Lärartidningen. Inom SIF, där man 1976–77 genomförde en bred informationsutredning, formulerar man sin ståndpunkt så här:

"Nyhetsmedias fria ställning i samhället

betraktas allmänt som en demokratisk tillgång. Genom tryckfrihetslagstiftningen försöker man skapa garantier för yttrandefrihet och skydd mot otillbörliga påtryckningar.

Info-76 vill i möjligaste mån anlägga ett analogt betraktelsesätt på Industritjänstemannens ställning inom SIF. Utredningen vill dock understryka att SIF som övriga fackliga organisationer bildats för att tillvarata medlemmarnas intressen. Personalen i de fackliga organisationerna har anställts för att effektivisera denna intressebevakning. Följaktligen kan man inte i förbundstidningen informera om sådant som skadar medlemmarna och organisationen."

Därför föreslår utredningen, som kommer att behandlas vid höstens riksstämma, att kongressen – och under kongressperioderna förbundsstyrelsen – skall ange målen för Industritjänstemannen och att redaktionen i policyfrågor skall svara inför det organ som fastställt tidskriftens mål. Ansvarig utgivare skall emellertid i framtiden, liksom nu, utses inom redaktionen.

Lärartidningen

Om man nu av bla journalistfackliga skäl anser frågan om utgivarskapet som viktig, så kan man ibland åberopa andra, praktiska skäl för att behålla "en gammal ordning". På Lärartidningen, där man bla återfinner Hasse Söderström (ordförande i Stockholmsavdelningen av Journalistförbundet) tycker man att det är praktiskt med förbundsordföranden som utgivare.

"En intresserad förbundsordförande kan backa upp tidningen i många sammanhang när det tex kommer kritik mot tidningens policy eller när ekonomin är hotad", säger Söderström. "Jag vill givetvis inte upphöja vår modell till princip, men jag tycker att våra ledare skall spegla förbundsstyrelsens uppfattning. Vi skriver därför aldrig mot förbundsstyrelsens linje, men det har däremot hänt att vi inom redaktionen vägrat skriva ledare med visst innehåll. Och då har ledaren också förblivit oskriven."

Så här vill man helst ha det inom Lärartidningen: redaktionen – eller närmare bestämt fackklubben inom tidningen – lägger fram förslag till redigeringsprogram med vida ramar. Förbundsstyrelsen fastställer programmet och redaktionen svarar för att målsättningen uppfylls. Sedan betyder frågan om ansvarig utgivare mindre.

Men den redaktion, som vill värna om ett ökat oberoende av förbundsledningen, måste istället vara beredd att förankra sig i en bred medlemskontakt. Diskussionerna om bättre intern demokrati inom förbunden har därför samspelat med de redaktionella ambitionerna.

SIF:s informationsutredning var tex en följd av en motion vid riksstämman 1976. Motionärerna kopplade där samman informationsfrågorna med den aktuella demokratidebatten, och påtalade att det var lika viktigt att medlemmarna hade möjligheter att komma till tals med sina förtroendevalda, som att de förtroendevalda hade möjligheter att informera medlemmarna. I målsättningsavsnittet i den avslutade utredningen betonas ånyo principen med "den omvända

massmedietekniken": De många skall kunna tala med de få. Aktiva insatser måste göras för att skapa förbättrade möjligheter för tankar och idéer att strömma från basen mot toppen av förbundet, liksom i sidled.

I verkligheten är det emellertid mycket få av medlemmarna i SIF eller i andra förbund som använder sin tidning som kanal "uppåt". På de flesta redaktioner uppger man ett "något ökat" flöde av tex insändare – men inte alls i den utsträckning som redaktörerna skulle önskat.

Industritjänstemannen

Från Industritjänstemannen kommer en suck: "Vi har ju faktiskt varit så pass tråkiga, att det tar en tid innan läsarna upptäcker att vi blivit bättre; nu har väl de förtroendevalda börjat bli mer intresserade, men de vanliga läsarna upptäcker oss kanske senare. Och detta är förbundspressens svåra sits. Under en övergångstid måste vi kanske räkna med ett minskat stöd hos förbundsledningen, samtidigt som vi inte "hunnit fram" till medlemmarna. I ett skede riskerar vi därför att hänga i luften."

Ett annat sätt för förbundstidningarna att spegla medlemmarnas synpunkter och föra fram dem till förbundsledningarna är att bedriva en mer aktiv journalistik med många intervjuer och arbetsplatsreportage. Men så gott som varje tidning inom TCO-familjen klagar över att ambitionerna och resurserna inte låter sig förenas. Dilemmat framgår tydligt om man synar den lista på bevakningsområden, som Industritjänstemannen anser angelägna:

medbestämmande/samråd
 ekonomikommittéer/konsulter
 familje- och jämställdhetsfrågor
 arbetsmiljö
 arbetsmarknadspolitik
 medlemsekonomi/avgifter etc
 trygghetsfrågor
 branschfrågor
 rationaliseringsfrågor
 inre och yttre organisationsfrågor
 pensionsfrågor
 löne- och anställningsvillkor
 utbildnings- och skolfrågor
 samhällsplanering (regionalpolitik, skattepolitik, barnomsorg)
 internationella frågor (multinationella bolag)
 facklig utbildning
 invandrarfrågor
 yrkesutbildning, vuxenutbildning
 löntagarfonder (äggande, kapitalbildning)

Listan är – med smärre variationer – relevant för alla förbunden. Men med begränsat sidutrymme och månadsutgivning har redaktionerna ingen som helst möjlighet att leva upp till sina ambitioner, och SIF-utredningen beskriver problemet så här:

Industritjänstemannen har idag, fränsett utrymmesbristen, inte möjlighet att ge medlemmarna journalistiskt bearbetad förhandlingsinformation pga den glesa utgivningen. Dagstidningarna hinner präglä en bild av skeendet som är svår att ändra i efterhand. Detta framgår av 1977 års avtalsrörelse... I den mån Industritjänstemannen idag klarar sin bevakningsuppgift blir det ofta i form av redovisning

av redan fattade beslut eller färdiga planer.

TCO-ordförande Lennart Bodströms kritik mot massmediebevakningen får bland annat ses mot den bakgrunden: även om organisationstidskrifterna har en stor upplaga har de begränsat utrymme och kommer alltid på efterkälken. Att kunna "ligga före" i större utsträckning är också Industritjänstemannens främsta önskan inför framtiden, då man troligen kommer att få en tätare utgivning och utökad redaktion.

På andra redaktioner, tex Fackläraren, försvåras arbetssituationen av att förbundet är tämligen nyskapat genom sammanläggning av många små yrkesförbund. Fackläraren förväntas därför bevaka inte mindre än 23 "riksföreningar" som alla allra helst skulle vilja ha en sida var i tidningen.

Har då läsarna något att vinna på "redaktionernas revolution" eller är den en rent journalistfacklig angelägenhet. Förhoppningsvis kan professionaliseringsdebatten inom organisationspressen leda till ett bättre rekryteringsläge. Och kan man rekrytera duktiga journalister, kan tidningarna bli mer lättillgängliga för den "vanliga läsaren". Läsarundersökningar har visserligen visat att mottagarna redan nu är tämligen nöjda – om än långt ifrån översvallande. Mer ingående studier av artiklar i Industritjänstemannen visar också att läsmotståndet är störst mot den typ av artiklar som organisationstidskrifterna skulle vilja prioritera – frågor som handlar om framtiden och ändrade förhållanden.